

Työpajaehdotus (90 min.)

Hannele Forsberg, Milla Uusitupa ja Maria Vilkuna

Murresyntaksin tutkimusta muistiinpanoista sähköisiin korpuksiin

Työpajan osallistujat ovat viime aikoina työstäneet artikkelikokoelmaa suomen murteiden syntaksista. Pajassa käsitellään tämän työn aikana nousseita kysymyksiä, jotka liittyvät toisaalta oppihistoriaan, toisaalta murrekorpusten käyttömahdollisuuksiin.

Ensimmäiset suomen murteiden lauseopista tehdyt tutkimukset ilmestyivät 1880-luvulla. Yhteensä tutkimuksia ilmestyi SKS:n Suomi-sarjassa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa vajaa kymmenen, mutta SKS:n pöytäkirjoista selviää, että tekeillä oli useampiakin. Niitä ei kuitenkaan syystä tai toisesta koskaan julkaistu. Työpajan ensimmäisessä esitelmässä tarkastellaan, mitä näistä 1800-luvun lopulla kerätyistä mutta tuolloin julkaisematta jääneistä murremuistiinpanoista on löydettävissä arkistoista, ja pohditaan, mitä iloa niistä voisi olla nykyisille tutkijoille.

Esillä on myös Lauseopin Arkistossa (LA:ssa) käytetty murrejaottelu ja sen suhde fennistiikkaan vakiintuneeseen jaotteluun, joka yleensä esitetään Terho Itkosen nimissä ja jonka taustaa Aarikka (2023) on äskettäin selvittänyt. LA:ssa murteet on ryhmitelty ja nimetty osittain toisella tavalla kuin vakiintuneessa ryhmittelyssä. LA:n jaottelu näyttää perustuvan Suomen murteiden sanakirjassa (SMS) käytettyyn aluejakoon, jonka lingvistikista perusteluista Aarikka on esittänyt epäilyjä. Tarkempi selvittely osoittaa, että SMS:n ja sen myötä myös LA:n jaottelulle näyttää alusta alkaen olleen lingvistisiä perusteluja. Murrejaottelun pohja nimityksineen on luotu jo noin 100 vuotta sitten, ja niin jaottelua luotaessa kuin myöhemminkin sitä muokattaessa on nojaututtu senhetkiseen tietämykseen murteista ja niiden välisistä eroista.

Murteiden syntaksin tutkimus voi nykyisin perustua sähköisiin korpuksiin, joista voi hakea rakenteiden esiintymiä kieliopillisten annotaatioiden perusteella. Näitä ovat edellä mainittu LA sekä Suomen kielen näytteitä korpus, SKN, jotka molemmat ovat käytettävissä Kielipankissa (www.kielipankki.fi/korp). Näiden käyttöä ja käytettävyyttä pohditaan työpajan kolmannessa esitelmässä. Molemmat korpuukset koostuvat murrehaastatteluista, joiden yksipuolisuudesta kielenkäyttötilanteina on fennistiikassa puhuttu paljon (viimeksi Aarikka 2023). Tällä kertaa keskitytään korpusten rakenteellisiin ja kuvausperinnettä heijastaviin eroihin. kuten annotaatioperiaatteisiin ja yksikköjakoon: millaista tietoa voi korpuksista odottaa löytävänsä ja miten korpuksen käyttöön vaikuttaa esimerkiksi se, miten niissä edustuvat sellaiset keskeiset asiat kuin ”lause” tai ”virke”. Yhdessä LA ja SKN muodostavat tutkimukselle laajan, koostumukseltaan ja sisällöltään yhtenäisen ja siis vertailukelpoisen pohjan, mutta sen yhtenäinen käyttö ei ole aivan vaivatonta.

Lähteet

Aarikka, Lotta 2023: *Murre ja sen tutkimus. Näkökulmia fennistisen murteentutkimuksen historiaan ja kieli-ideologioihin 1871–2017*. Turun yliopiston julkaisu B: 626. Turku: Turun yliopisto.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9301-7>.